Qo'ldosh Pardayev

O'ZBEK ADABIYOTI TARIXI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYLAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

Qo‘ldosh Pardayev

O‘ZBEK ADABIYOTI TARIXI

(Muqimiy ijodi)

O‘QUV QO‘LLANMA

60230100 – Filologiya va tillarni o‘qitish (o‘zbek tili) hamda
60230300 – Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik (o‘zbek tili)
ta’lim yo‘nalishlari talabalari uchun

“BOOKMANY PRINT”
TOSHKENT – 2023

UO'K: 894.375
KBK: 83.3(5O'z)
P 25

Pardayev Qo'ldosh.
O'zbek adabiyoti tarixi (Muqimiy ijodi) [Matn]: o'quv qo'llanma / Q. Pardayev. – Toshkent: Bookmany print, 2023. – 120 b.

O'quv qo'llanmada Muqimiy hayoti va ijodi, asarlari manbasiga doir barcha ma'lumotlar qamrab olindi. Unda Muqimiy hayoti va ijodiga doir ma'lumotlar nazariy va birlamchi manbalar asosida yoritildi. Muqimiy adabiy-estetik tafakkuri, badiiy mahorati va ilgari surgan g'oyalarini talaba-yoshlarga sodda va tushunarli qilib yetkazish maqsad qilinib, yangicha nuqtayi nazar, quvvatli ilmiy tahlil asosida xolis ilmiy xulosalar chiqarilgan.

O'quv qo'llanma oliy ta'lim muassasalarining 60230100 – Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili), 60230300 – Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik (o'zbek tili) ta'lim yo'nalishlari o'quv rejasidagi "O'zbek adabiyoti tarixi" fani o'quv dasturi asosida tayyorlangan. O'quv qo'llanma talabalar, adabiyotshunoslik ilmiga qiziquvchi tadqiqotchilar uchun mo'ljallangan.

Mas'ul muharrir:
Nurboy Jabborov – TDO'TAU professori, filologiya fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:
Shahobiddin Nuriddinov – QARDU dotsenti, filologiya fanlari doktori (DSc)
Ozoda Tojiboyeva – TDO'TAU dotsenti, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 25-avgustdagi 391-sonli buyrug'iga asosan nashrga tavsiya etilgan.

© Pardayev Q.
ISBN 978-9910-9899-5-7
© "Bookmany print" nashriyoti, 2023.

KIRISH

XIX asr oxiri – XX asr boshlari Qo'qon adabiy muhitida yashab ijod qilgan ma'rifatparvar ijodkorlar adabiy merosini o'rganish borasida salmoqli ishlar amalga oshirildi, biroq bu davr adabiyotida tadqiqotchilarini kutayotgan mavzular talaygina ekani ham ayni haqiqatdir. Bu orqali "...Avvalo xalqimizning yaratuvchilik dahosi bilan bunyod etilgan noyob merosini har tomonlama chuqur o'rganish, yurtimizdan yetishib chiqqan buyuk alloma va mutafakkirlarning hayoti va ilmiy-ijodiy faoliyati haqida yaxlit tasavvur uyg'otish, yosh avlodni gumanistik g'oyalar, milliy g'urur va iftixor ruhida tarbiyalashdek ezgu maqsadlar ko'zda tutilgan"[1]. Ana shunday ijodkorlardan biri Muhammad Aminxo'ja Mirzaxo'ja o'g'li Muqimiydir. Shoir adabiy merosi kommunistik mafkura sharoitida xolis va to'laqonli tadqiq etilmaganidek, mustaqillik davrida ham darslik, o'quv qo'llanmalarga asliyatga muvofiq holda kiritilmagan. Shu bois Muqimiy ijodiy merosini adabiyotshunoslik hamda matnshunoslik erishgan bugungi yutuqlar asosida qayta tadqiq qilish va o'quv adabiyotlarga kiritish zarurati mavjud. Muqimiyning katta hajmdagi lirik va hajviy asarlari turlicha talqin etib kelingan. Bu talqinlar aksar hollarda matn mohiyatidan uzoq bo'lgani, muayyan tor qoliplarga asoslanganini ham ta'kidlash mumkin. Shunga ko'ra, mazkur o'quv qo'llanmada Muqimiy nazmiy asarlarini mustaqillik mafkurasi mezonlari asosida xolis talqin etildi.

Muqimiyshunoslik, asosan, shoir asarlarini nashr ettirish va ommalashtirishdan boshlangan. Jumladan, "Turkiston viloyatining gazeti" (1891-1903-1907-yilgi sonlari)da shoirning lirik va hajviy she'rlari chop etilgan. Sankt-Peterburgda nashr etilib turgan "Записки Восточного отделения императорского Русского Археологического общества" to'plamining 1894-yildagi IX tomida Muqimiy hajviy asarlaridan namunalar berilgan. N.Ostroumov Muqimiy asarlaridan saralab, 1907-yilda "Devoni Muqimiy", Muhammad Qosim Doda Muhammad o'g'li "Devoni

---

[1] Мирзиёев Ш.М. Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш – халқимиз маънавий оламини юксалтиришнинг мустаҳкам пойдеворидир. Президент Ш.Мирзиёевнинг Ўзбекистон ижодкор зиёлилари вакиллари билан учрашувдаги маърузаси / Халқ сўзи. – Тошкент, 2017, 4 август.

	Bekturboy			Arxeologicheskogo obshestva" to'plamining 1894-yildagi IX tomi
7.	Mastur qolmag'aykim: so'zning yo'g'oni chiqdi	6	1	7521 raqamli qo'lyozma bayoz
8.	Urma bir qamchi, olur ming intiqom, o'lsun bu ot	11	1	5736 raqamli qo'lyozma bayoz
9.	Oh vaqtekim, ne xush laylu nahorim bor edi	7	1	Muqimiy jiyani Ro'zimuhammad Do'stmatovga yozgan nasriy xatiga ilova qilingan
			Jami: 12 band	
	Masnaviy			
1.	Bo'ldi taajjub qiziq hangomalar	38	1	7688 raqamli qo'lyozma bayoz
2.	Hikoyat qilay, turfa davron ekan	47	5	7521 raqamli qo'lyozma bayoz
3.	Eshit, turfa so'zlar hikoyat qilay	71	5	1325 raqamli qo'lyozma bayoz
			Jami: 11 bayt	
	Sayohatnoma			
1.	Qo'qondan Shohimardonga	30	10	6352 raqamli qo'lyozma bayoz
2.	Qo'qondan Farg'onaga	15	5	6352 raqamli qo'lyozma bayoz
3.	Isfara sayohatidan	11	1	H.Zarifov qo'lga kiritgan alohida varaq
			Jami: 16 band	

MUNDARIJA

KIRISH 3
Muqimiy hayoti va ijodining o'rganilish 5
Muqimiy muvashshahlari 17
Shoir ta'rixlari 25
Muqimiy maktublari 31
Muqimiy hajviyalarining yangicha talqini 38
Muqimiy taxmislari va naziralari 54
Muqimiyning "Sayohatnoma" asari: matn tarixi muammosi 64
Muqimiy she'riy asarlari qo'lyozma manbalari 76

XULOSA 93
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR 96
TEST TOPSHIRIQLARI 103
GLOSSARIY 111
ILOVA 115

O'QUV ADABIYOTINING NASHR RUXSATNOMASI

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 20 23 yil "25" Avgust dagi "391"-sonli buyrug'iga asosan

Q.U.PARDAYEV

(muallifning familiyasi, ismi-sharifi)

60230300 - Ta'lim yo'nalishi: Matnshunoslik va adabiy

(ta'lim yo'nalishi (mutaxassisligi))

manbashunoslik (tillar bo'yicha), 60230100 - Ta'lim yo'nalishi:

Filologiya va tillarni o'qitish (tillar bo'yicha)

ning

talabalari (o'quvchilari) uchun tavsiya etilgan

O'zbek adabiyoti tarixi (Muqimiy ijodi)

(o'quv adabiyotining nomi va turi: darslik, o'quv qo'llanma)

ga

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan litsenziya berilgan nashriyotlarda nashr etishga ruxsat berildi.

Vazir — I.Abduraxmonov

№ 485840